

SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION SALOHİYATNI OSHIRISH MASALALARI

Muallif: Mamajonova Gulasal Oribjon qizi ¹

Affilyatsiya: Farg‘ona davlat texnika universiteti, tayanch doktoranti ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17558178>

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy ishda korxonalarda ishlab chiqarish quvvatlari faoliyatiga innovatsiyalarni joriy etish bilan bog‘liq asosiy jihatlar ko‘rib chiqilgan. Tadqiqotning asosiy vazifasi innovatsiyalarni joriy etish darajasini baholash va sanoat sohasida innovatsion faoliyat istiqbollarini aniqlashdan iborat. Ushbu masalalar korxonaning kelajagi uchun muhim rol o‘ynaganligi sababli, tadqiqot davomida innovatsion salohiyatdan yanada samarali foydalanishga yordam berishi mumkin bo‘lgan asosiy bosqichlar va xususiyatlar o‘rganildi.

Kalit soʻzlar: korxona rivojlanishi, innovatsion komponent, innovatsion rivojlanish, innovatsion rivojlantirish strategiyasi, innovatsion salohiyat.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida innovatsion rivojlanish korxonalar uchun muvaffaqiyatning asosiy omiliga aylanmoqda. Yetakchi kompaniyalar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, yangi texnologiyalar va g‘oyalarni joriy etmasdan turib, ishlab chiqarishning uzoq muddatli raqobatbardoshligi va barqarorligini ta‘minlab bo‘lmaydi.

Innovatsion rivojlanish samarali bo‘lishi uchun mavjud resurslardan oqilona foydalanish, ularni jamiyat va iqtisodiyotga foyda keltiradigan sohalarga yo‘naltirish zarur. Innovatsion strategiyani tanlash innovatsion rivojlanish darajasiga bog‘liq [1], shuning uchun uni baholash strategik rejalashtirishning muhim qismiga aylanadi [2]. Korxonaning innovatsion rivojlanishini baholashning asosiy jihatlaridan biri hisobga olinishi kerak bo‘lgan asosiy ko‘rsatkichlarni aniqlashdir.

Shu bilan birga, kompaniyaning innovatsion rivojlanish darajasiga obyektiv baho berish uchun uning salohiyatini turli nuqtai nazardan ko‘rib chiqish, innovatsion faoliyat imkoniyatlarini har tomonlama tahlil qilish va strategiyani aniqlashga yordam beradigan ko‘rsatkichlar tizimini tanlash kerak [3]. Innovatsion salohiyatning holati innovatsion strategiyani tanlash va amalga oshirish bilan bog‘liq boshqaruv qarorlariga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi, shuning uchun uni baholash kompleks ravishda amalga oshirilishi kerak.

ASOSIY QISM

Innovatsion salohiyatni shakllantirish asosida kompaniyaning innovatsiyalar bozoridagi ehtiyojlarini tahlil qilish yotadi. Buning uchun kompaniyaning moliyaviy va iqtisodiy holatini kompleks baholash amalga oshiriladi. Ushbu bosqichda kompaniyaning kuchli va zaif tomonlari, shuningdek, salohiyat imkoniyatlar va

tahdidlar aniqlanadi. Bundan tashqari, innovatsion rivojlanishga yordam berishi mumkin bo'lgan omillar va shart-sharoitlar tizimlashtiriladi.

Bunday tahlil korxonaning ichki va tashqi muhiti haqida tasavvurga ega bo'lish imkonini beradi. Innovatsion salohiyatni baholashda uning asosiy tarkibiy qismlarini tizimlashtirishning muayyan talablariga rioya qilish muhimdir. Ushbu komponentlar tarmoq, ishlab chiqarish tizimi, texnologik jarayon va tashkilotning rivojlanish bosqichining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda innovatsion salohiyat darajasini aks ettiradi.

Rivojlanish va o'sish uchun asos bo'lgan innovatsiyalarni joriy etish jarayonida salohiyatni ro'yobga chiqarishga yordam beradigan yashirin va aniq strategik imkoniyatlarga e'tibor qaratish muhimdir [4]. Shuningdek, innovatsion salohiyatdan foydalanish natijalarini ko'rsatuvchi bevosita va bilvosita ko'rsatkichlarni ham hisobga olish zarur. Innovatsion salohiyatni baholash metodologiyasi bir nechta asosiy tamoyillarga asoslanadi:

1. Muvofiqlik tamoyili: innovatsion salohiyatni baholash har tomonlama va to'liq bo'lishi kerak.

2. Funksional bo'linish prinsipi: funksiyalarni tarkibiy qismlarga ajratib, vaziyatni tahlil qilish imkonini beradi.

3. Ko'rsatkichlarni minimallashtirishda informativlik tamoyili: maqsadlarga erishish uchun yetarlicha informativlikni saqlab qolgan holda, ichki va tashqi muhitni, shuningdek, turli xil munosabatlarni belgilaydigan innovatsion salohiyatning tarkibiy qismlari sonini kamaytirish kerak.

4. Zaruriy xilma-xillik tamoyili: turli ko'rsatkichlarni optimal nisbatda hisobga oladi.

5. Miqdoriy aniqlik tamoyili: ko'rsatkichlar aniq o'lchov birliklarida ifodalanishi kerak, bu ularning taqqoslanishini ta'minlaydi va innovatsion salohiyatning tarkibiy qismlari o'rtasidagi bog'liqlikni o'rnatishga imkon beradi.

Sanoat korxonasining innovatsion salohiyatidan samarali foydalanish va rivojlantirishni jadallashtirish uchun uni baholashning ilmiy asoslangan metodologiyasini ishlab chiqish zarur. Innovatsion salohiyatni baholash jarayoni bir nechta asosiy bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Innovatsion salohiyatning resurs tarkibini aniqlash. Bu bosqich xarajati yondashuvga asoslangan tarkibiy tahlilni ifodalaydi. Tahlil jarayonida intellektual va inson resurslari, marketing, tadqiqot, ishlab chiqarish va texnologiya, innovatsiya va investitsiya, axborot, infratuzilma, korxonaning tashkiliy va boshqaruv imkoniyatlari kabi resurslar ko'rib chiqiladi.

2. Samaradorlik tahlili. Bu bosqichda kompaniya hisobotidagi ma'lumotlar asosida risklarni hisobga olgan holda innovatsion faoliyatdan keladigan foyda baholanadi.

3. Innovatsion madaniyatni baholash. Yakuniy bosqich xodimlarning innovatsion faoliyatga jalb etilganlik darajasini, ularning motivatsiyasi va o'zgarishlarga tayyorligini tahlil qilishdan iborat.

Innovatsiya madaniyati innovatsion g'oyalarni yaratishga yordam beradigan kuchli vositadir [5]. U kompaniyada innovatsiyalarning rivojlanish va qabul qilish darajasini baholash, shuningdek, tashkilotning yangi yondashuvlar va yechimlarni joriy etishga qanchalik tayyorligini aniqlash imkonini beradi [6].

Innovatsion salohiyatni baholashning mavjud usullarini tahlil qilish natijasida shuni aytish mumkinki fikrimizcha turli jihatlarni qamrab oluvchi takomillashtirilgan

ko'rsatkichlar tizimi joriy etish hamda ishlab chiqish mumkin bo'ladi, bu innovatsion boshqaruv sharoitida sanoat korxonasining innovatsion salohiyatini baholashga asoslangan innovatsion rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish jarayoni tashkil etadi, u bir nechta ketma-ket bosqichlarni o'z ichiga oladi.

Birinchi bosqich tashkilotning innovatsion salohiyatini batafsil baholashdir. Ushbu baholash innovatsion rivojlanish yo'nalishlarini belgilash uchun asos bo'lib xizmat qiladi va korxonaning ushbu sohadagi kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi.

Ikkinchi bosqich. Innovatsion rivojlanishning mumkin bo'lgan yo'llarini prognozlash va qiyosiy tahlil qilish. Bu bosqichda kelajak ssenariylari ishlab chiqiladi va turli boshqaruv qarorlarining oqibatlarini baholanadi. Bu turli ssenariylarda vaziyat qanday rivojlanishini aniqlash imkonini beradi.

Uchinchi bosqich. Sanoat korxonasi uchun innovatsion strategiyani tanlash. Strategiya jadallashtirilgan innovatsion rivojlanish ssenariylariga asoslanishi kerak. Asoslangan qaror qabul qilish uchun salohiyat tendensiyalarni qiyosiy tahlil qilish, tashqi va ichki omillarni hisobga olish zarur.

To'rtinchi bosqich. Innovatsion rivojlanishning tanlangan yo'lini amalga oshirish strategiyasini ishlab chiqish. Avvalgi bosqichlar natijasida sanoat korxonasining tanlangan innovatsion rivojlanish yo'lini amalga oshirishga yordam beradigan strategiya shakllanadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korxonalarning muvaffaqiyatli ishlashi va raqobatbardoshligini oshirish uchun innovatsion rivojlanish imkoniyatlari va istiqbollarni chuqur tahlil qilish, shuningdek, innovatsion loyihalarni amalga oshirish salohiyatini baholash zarur.

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Ko'pgina korxonalarda innovatsion loyihalarni amalga oshirish va istiqbolli rivojlanish yo'nalishlarini tanlash uchun salohiyatni baholashning ilmiy asoslangan usullaridan foydalanilmaydi. Bu esa innovatsion faollikning past darajasiga olib keladi.

2. Kompaniyalar rahbarlari barqaror innovatsion rivojlanishning tashkiliy va boshqaruv barqarorligi, innovatsion madaniyat kabi muhim jihatlariga yetarlicha e'tibor bermaydilar. Bunday yondashuv xodimlarning innovatsiyalarga bo'lgan motivatsiyasini pasaytiradi va kutilgan natijalarga erishishda muvaffaqiyatsizlik ehtimolini oshiradi.

Bizningcha, innovatsion loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun maxsus usullardan foydalanish kerak. Ular yangi texnologiyalarni joriy etish salohiyatini baholash va hozirgi iqtisodiy vaziyatga eng mos keladigan strategiyani tanlash imkonini beradi. Zamonaviy dunyoda uzoq muddatli raqobat ustunliklariga erishish uchun innovatsion faoliyatni rivojlantirish istiqbollarni o'z vaqtida tahlil qilish va korxonalarda innovatsion loyihalarni amalga oshirish imkoniyatlarini baholash imkonini beradigan metodologiyani qo'llash zarur.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 — 2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni, 06.07.2022 yildagi PF-165-son. <https://lex.uz/docs/-6102462>

2. Pardayevich, Q. B. (2023). Xo'jalik yurituvchi subyektlarda ishlab chiqarishning maksimal hajmi tahlili. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 5, 187-192.

3. Mamajonova Gulasal Oribjon Qizi (2025). ISHLAB CHIQARISH QUVVATLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH STRATEGIYALARINI ISHLAB CHIQISH MASALALARI. Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика), (11), 22-32.

4. Farahmand, N. F. H. (2019). Strategic planning and innovation: Driving growth and sustainability in organizations. Journal of Business and Economic Options, 2(1), 26-34.

5. Хомутский, Д. (2022). Управление инновациями в компании. Litres.

6. Гаврилюк, А. В. (2019). Культура инновационной деятельности в организациях: современные практики и методы развития. Теория и практика общественного развития, (6 (136)), 37-41.

